

РЕЦЕНЗІЯ

на дисертаційну роботу Басараб Наталії Володимирівни на тему «Кримінологічна характеристика та запобігання розбоям підрозділами Національної поліції України», подану до захисту у разову спеціалізовану вчену раду Національної академії внутрішніх справ на здобуття ступеня доктора філософії в галузі знань 08 «Право» за спеціальністю 081 «Право»

Актуальність теми, обраної для дисертаційного дослідження безумовно є досить актуальною проблемою, яка вийшла за межі національних кордонів і перетворилася на одну з найскладніших та найнебезпечніших серед таких, що постали перед світовою спільнотою. Незважаючи на те, що органи кримінальної поліції значну увагу приділяють саме протидії розбоям, кримінальна ситуація в країні залишається складною.

Про актуальність обраного напрямку дослідження може свідчити те, що основними проблемами виявлення та припинення розбоїв сьогодні у більшості випадків є: їх ретельна підготовка; проведення дій із приховання слідів вчинення розбою; вчинення групою осіб із розподілом ролей на виконавців та керівників-організаторів, навідників, пособників; кримінальний професіоналізм осіб, які вчинюють майнові злочини; використання автомобілів, увезених із-за кордону, так званих «євроблях» (як правило, їх використовують під час вчинення розбоїв, поєднаних із нападом на інкасаторів, на працівників «Укрпошти», які перевозять гроші для виплати пенсій громадянам, на осіб, які займаються оптовим обміном валют, тощо); недосконалість законодавства, зокрема, виникає складність у діяльності оперативних працівників, а саме в зібранні матеріалів, в яких зафіксовано фактичні дані про протиправні діяння, адже більшість оперативно-розшукових заходів, визначених у ст. 8 Закону України «Про оперативно-розшукову діяльність», прирівнюється до негласних слідчих (розшукових) дій, дозвіл на проведення яких надається судом на підставі клопотання слідчого або прокурора.

Окрім цього варто зазначити, що значна кількість розбійних нападів характеризуються чималим переліком дій із приховування слідів вчинення

кримінального правопорушення (як знищення таких слідів, так й інсценування слідів вчинення кримінального правопорушення). Так, маскуванню зовнішності зловмисників є найбільш поширеним під час вчинення розбійних нападів (ця обставина зумовлена наявністю безпосереднього контакту злочинця і потерпілого, а також побоюванням бути впізнаним). До дій із приховування слідів вчинення кримінального правопорушення належить також використання чужих транспортних засобів із підробленими номерами, «автівок на євробляхах», швидке приховання та збут викраденого у заздалегідь підготовлених місцях.

Метою дисертаційного дослідження полягає у розробці комплексу заходів розбоям підрозділами Національної поліції України за допомогою кримінологічних засобів, що полягає у розробленні пропозицій і рекомендацій, спрямованих на удосконалення законодавства та відповідної правозастосовної практики.

Оцінка наукового рівня дисертації і наукових публікацій здобувача. Вивчення дисертації та наукових публікацій автора дає можливість нам підкреслити логічність структури дослідження, тим самим надало дисертанту можливість визначити мету, об'єкт, предмет і завдання роботи та ґрунтовно й повною мірою проаналізувати зазначену тему.

Окрім цього варто зазначити, що це дає змогу враховувати права та інтереси громадян, які вчинили кримінальне правопорушення, а законодавство повинно бути спрямоване саме на виправлення людини, де кара не є самоціллю.

У роботі авторкою використано сукупність загальнонаукових, міждисциплінарних і спеціально-наукових методів пізнання, які дали змогу висвітлити й вирішити низку теоретичних та практичних питань теми дисертаційного дослідження.

Дисертантка проаналізувала значну кількість джерел (256 найменувань) та вивчила роботи інших науковців, що надало можливість вирішити наукову задачу у розробці комплексу заходів запобігання розбоям підрозділами Національної поліції України.

З позитивного боку слід відмітити, що основою дисертації є зведені дані вивчення 242 кримінальних проваджень відкритих за ст. 187 КК України упродовж

3

2014–2021 рр. з усіх областей країни; узагальнені результати опитувань 57 прокурорів, 105 слідчих та 118 оперативних працівників Національної поліції у Дніпропетровській, Житомирській, Київській, Львівській, Одеській, Харківській областях; аналітичні узагальнення МВС України, Національної поліції України, Офісу Генерального прокурора, Державної судової адміністрації України, а також результати багаторічного вивчення судової практики з урахуванням значного досвіду роботи автора безпосередньо в адвокатських компаніях.

Результати наукового дослідження викладено в восьми наукових публікаціях за темою дослідження, чотири тези доповідей і наукових повідомлень на науково-практичних конференціях, а також одна методична рекомендація.

Отже, дисертація Басараб Н.В. на тему «Кримінологічна характеристика та запобігання розбоям підрозділами Національної поліції України» виконана на високому науковому рівні.

Рівень виконання поставленого наукового завдання, оволодіння здобувачем методології наукової діяльності. Наукові результати й положення, що винесені на захист, отримано завдяки використанню різноманітних методів, таких як теоретичний аналіз і синтез, логіко-юридичний, соціологічний, психологічний та статистичний методи, а також ґрунтовної емпіричної бази.

Постановка завдань, визначення мети, об'єкта та предмета дослідження є чіткими, зрозумілими й такими, що цілком відповідають загальним вимогам. Завдання наукового пошуку виконано на високому методологічному рівні, а дисертантка опанувала необхідні компетенції для рівня доктора філософії.

Теоретичне і практичне значення результатів дослідження. Розкрито та обґрунтовано в дисертації теоретичні положення, висновки, пропозиції та рекомендації впроваджено й надалі може бути використано у: *законотворчій діяльності; діяльності правоохоронних органів; освітньому процесі та науково-дослідній роботі* – під час підготовки лекцій, навчальних і практичних посібників, методичних рекомендацій, тестових завдань і дидактичних матеріалів з кримінології, аналізу та прогнозуванню кримінальних правопорушень, а також при проведенні різних видів занять із відповідних дисциплін у процесі підготовці бакалаврів та магістрів за спеціальністю 081 «Право» та в системі підвищення

кваліфікації працівників Національної поліції України (акт Національної академії внутрішніх справ від 10 вересня 2022 р.)

Оцінка змісту дисертації, її завершеності в цілому. Дисертація Басараб Н.В. викладена українською мовою та має чітку структуру, що відповідає вимогам МОН України та Порядку присудження ступеня доктора філософії. Дисертація містить анотацію, список публікацій, зміст, перелік умовних позначень, вступ, три розділи, які охоплюють дев'ять підрозділів, висновки, список використаних джерел і додатки. Загальний обсяг дисертації становить 209 сторінок, із яких 173 сторінки – основний текст.

Аналіз змісту роботи свідчить про те, що в результаті проведеного дослідження дисертанту вдалося вирішити поставлені задачі та отримати нові, поглиблені для науки результати. Вивчення дисертаційного дослідження свідчить про самостійність проведеного дослідження, його актуальність і достатній науковий рівень, суттєве теоретичне і практичне значення.

У першому розділі дослідження проведено дисертантом визначено та обґрунтовано, що теоретичними передумовами такого дослідження виступають: по-перше, знання стану, сутності та меж наукових розробок у сфері злочинів проти власності; по-друге, правильне формулювання завдань дослідження, вирішення яких необхідно представити у пропозиціях до удосконалення чинного законодавства; по-третє, наявність у автора дисертації об'єктивного бачення досліджуваних ним питань, їх взаємозв'язок із положеннями суміжних галузей права. Методологічною основою дослідження стали обрані методи наукового пізнання, ключовим з яких є порівняльно-правовий. Поряд з ним автор використовував загальнонаукові та конкретно-наукові методи (історико-правовий, формально-логічний, порівняльно-модельний, соціологічний, статистичний, системний, правового прогнозування, філософський тощо), зміст і призначення яких розкрито у дисертації.

Другий розділ дослідження присвячено кримінологічній характеристиці осіб, які вчиняють розбої та які позначаються на особливостях їх злочинної поведінки, автором встановлено, що мотивом вчинення злочину у 74 % випадках виступала користь, в інших же – помста (12 %), самоствердження (10 %),

поповнення «злочинського общака» (4 %). Досить часто злочинці мають нервово-психічні аномалії, патологічні риси характеру (62 %), а воєнні дії відбиваються на їх психології, особливо молоді через «соціальний невроз», які закріплюють у свідомості й поведінці негативні тенденції суспільного розвитку, домінування прагматизму, спрямованість на потреби індивідуалістичного характеру, відмову від істинного гуманізму і духовності.

З'ясовано, що причини та умови розбоїв в Україні дозволило їх диференціювати на політичні, соціально-економічні, організаційні (макрорівень) та морально-психологічні (мікрорівень).

Встановлено, що така протиправна діяльність характеризується мінімальною латентністю (5 %), тому що у 23 % випадках такі злочини закінчуються вбивством потерпілих, у 22 % – замахом на вбивство, а у 45 % – заподіянням тяжких тілесних ушкоджень, у 52 % вчиняються загальнонебезпечним способом з використанням вогнепальної зброї, водночас жертвами злочинців найчастіше (20 %) стають не тільки власники житла, але й сторонні люди.

У третьому розділі дослідження визначено основні напрямки кримінальних правопорушень при аналізі сучасного стану запобігання кримінальним правопорушенням розбоям в реалізації на міжнародному, загальнодержавному, регіональному та відомчому (міжвідомчому) рівнях комплексу правових, організаційних та практичних заходів з метою системного кримінологічного аналізу явища, виявлення та усунення детермінантів, які сприяють учиненню розбійних нападів, викриття осіб (організованих груп, злочинних організацій, банд, інших угруповань) та припинення злочинних дій на стадіях підготовки або замаху, а також відвернення (мінімізації) їх негативних наслідків (відшкодування збитків, повернення активів, відновлення прав потерпілих) для громадян, суб'єктів господарювання й держави. Головними напрямками запобігання таким злочинам як складових реалізації державної політики у сфері забезпечення національної безпеки мають стати удосконалення національного законодавства, формування системи інституційного забезпечення, запобігання створенню та діяльності організованих злочинних угруповань, інформаційно-аналітичне

забезпечення, міжнародне співробітництво.

Ефективним спеціально-кримінологічним заходом запобігання розбоям в органах НПУ належить оперативним підрозділам, які проводять: ініціативний пошук і фіксацію фактичних даних про злочинні діяння, що вчинені або готуються окремими особами та групами осіб; гласні і негласні ОРЗ; профілактику; негласні слідчі (розшукові) дії у межах досудового розслідування; розшук злочинців. Такі запобіжні заходи проводяться в межах: оперативно-розшукових (виявлення, відвернення, припинення і розкриття злочинів, встановлення осіб, які готують або вчинили злочини, переховуються від правоохоронних органів (суду), ухиляються від покарання, виявлення викраденого майна, перекриття каналів транспортування і збуту викраденого); оперативно-перевірочних (забезпечення адміністративних режимів за допомогою оперативно-розшукових сил, засобів і методів); пошуково-інформаційних (збирання з різних джерел та аналіз інформації щодо криміногенної ситуації в районі, місті, області; припинення злочинної діяльності осіб (їх груп) відповідного спрямування, недопущенні завершення задуманих, підготовлюваних та розпочатих злочинів з одночасним ужиттям комплексу процесуальних заходів щодо притягнення правопорушників до відповідальності; моніторинг, вивчення, аналіз та узагальнення ефективності заходів щодо стану боротьби з кримінальними корисливо-насильницькими правопорушеннями) дій.

Список використаних джерел охоплює 221 посилання на 22 сторінках.

Зазначене дає підстави стверджувати, що дисертація Басараб Н.В. відповідає встановленим вимогам і є завершеною науковою працею, результати якої виконують актуальне наукове завдання – висвітлення рекомендації та конкретні пропозиції щодо удосконалення механізму запобігання розбоям підрозділами Національної поліції України, є теоретично обґрунтованими та аргументованими.

Рекомендації щодо подальшого використання результатів дисертації на практиці. Отримані результати дисертаційного дослідження Басараб Наталії Володимирівни на тему «Кримінологічна характеристика та запобігання розбоям підрозділами Національної поліції України» може бути рекомендовано для використання в освітньому процесі закладів вищої освіти юридичного профілю, у

науково-дослідних розробках наукових установ, під час підготовки наукових публікацій та монографій, планування досліджень за цим напрямом.

Зауваження щодо оформлення та змісту дисертації, запитання до здобувача. Загалом позитивно оцінюючи дисертацію Басараб Н.В., водночас необхідно звернути увагу на деякі положення, що могли б слугувати предметом подальших наукових досліджень або дискусії під час публічного захисту:

1) При визначенні архітектоніки наукової праці, цілком обґрунтовано присвятила центральне місце в роботі дослідженню кримінологічної характеристики розбоїв, яка становить певну основу для з'ясування її детермінантів та розробки заходів щодо запобігання цьому небезпечному злочинному феномену. Разом з цим, проблемний характер феноменології, функціональних і системоутворюючих ознак кримінологічної характеристики змушує мене нагадати, що відомості, наведені в цих характеристиках, не однопорядкові, хоча і досить близькі за суттю. Вони призначені для вирішення різних завдань і є складовими елементами різних систем, тому повинні бути досліджені паралельно і в комплексі. Також прикладний характер кримінологічної характеристики забезпечують встановлені в ході дослідження кореляційні зв'язки та залежності між її елементами, що сприяє визначенню невідомих компонентних складових, що, до речі, в рецензованому дослідженні не було зроблено. Зокрема потребує окремого дослідження такий структурний елемент кримінологічної характеристики, як географія розбоїв в умовах воєнного стану, з районним розподіленням злочинності.

Водночас постає питання щодо можливості використання наведених здобувачем параметрів для визначення кількісної характеристики саме корисливо-насильницьких злочинів. Очевидно, що це ж стосується й таких чинників кримінологічної характеристики вказаної злочинності, як її структура та динаміка. Чи існує, на думку дисертанта, методика обрахування цих показників?

2) Серед стримувальних чинників якісного інформаційного забезпечення діяльності Національної поліції України є відсутність належних правових підстав і невизначеність механізму практичної реалізації, що потребує системного оновлення. Так, на с. 143-145 дисертації, автором наголошено на

«...запровадженні єдиної автоматизованої системи обліку членів організованих злочинних угруповань, що перебувають на території України...». Однак, авторів бажано було б окреслити напрями практичної реалізації (запровадження у практичну діяльність) такої системи в діяльність Національної поліції України.

3) Автор обґрунтовує введення в науковий обіг поняття «Взаємодія органів і підрозділів Національної поліції в запобіганні розбоям в Україні», розглядаючи його як «форма організації, що передбачає співробітництво та партнерство органів і структурних підрозділів поліції у розробленні, плануванні та проведенні комплексу заходів із запобігання розбоям, що ґрунтується на принципах взаємоузгодженості дій та взаємодоповнення здійснюваних заходів» (стор. 155). Підтримуючи в цілому введення зазначеного терміну, вважаємо, що запропоноване автором визначення невиправдано його звужує.

Ці зауваження і побажання є рекомендаційними, загалом не позначаються на позитивній оцінці дисертації та спрямовані на поглиблення наукової дискусії під час прилюдного захисту.

Відсутність порушень академічної доброчесності. Під час вивчення як дисертаційного дослідження, так і наукових публікацій авторки фактів порушення академічної доброчесності не виявлено. Дисертація Басараб Н.В. є оригінальною, самостійно виконаною науковою працею.

Висновок про відповідність дисертації поставленим вимогам. Дисертація Басараб Н.В. на тему «Кримінологічна характеристика та запобігання розбоям підрозділами Національної поліції України», подана на здобуття ступеня доктора філософії з галузі знань 08 «Право» за спеціальністю 081 «Право», є самостійною завершеною науковою працею, містить нові науково обґрунтовані результати проведених досліджень, які розв'язують конкретне наукове завдання, що має істотне значення для юридичної науки, відповідає вимогам Порядку підготовки здобувачів вищої освіти ступеня доктора філософії та доктора наук у закладах вищої освіти (наукових установах), затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 23 березня 2016 р. № 261 (зі змінами від 03.04.2019 р. № 283), Вимогам до оформлення дисертації, затвердженим наказом Міністерства освіти і науки України від 12 січня 2017 р. № 40 (зі змінами від 31.05.2019 р.

№ 759), та пп. 5–9 Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 р. № 44 (зі змінами від 21.03.2022 р. № 341), а її авторка Басараб Наталія Володимирівна заслуговує присудження ступеня доктора філософії з галузі знань 08 «Право» за спеціальністю 081 «Право».

Рецензент:
завідувач кафедри кримінології
та кримінально-виконавчого права НАВС
кандидат юридичних наук, професор

Юрій ЛЕВЧЕНКО

